

Ny period och nytt antikapitalistiskt parti

Daniel Bensaïd i samtal med Sébastien Raimondi och Michel Surya

Publicerad i nr 25, "Décomposition/recomposition politiques" (mars 2008) av tidskriften *Lignes*, som Surya är redaktör för.

I denna artikel från tidskriften *Lignes* diskuterar Daniel Bensaïd — fransk filosof och en av ledarna för den franska studentrevolten 1968 — vänsterns uppgifter idag. Istället för de stolta slagorden från den tiden handlar det nu om hur man ska kunna samla den antikapitalistiska vänstern i ett parti som bygger på lärdomarna från 1900-talets sociala kamp och samtidigt inkorporerar dem från dagens alternativa globaliseringsrörelse — och dess kämpar.

Lignes: I allmänhet sysslar *Lignes* inte med politisk strategi och vi har aldrig på allvar brytt oss om valkampanjerna. Nu har vi ändå ett tillfälle att göra det här tillsammans med dig, när vi publicerar en samling texter som sammanställts utifrån idéer om "politiska upplösningar och omgrupperingar". Anledningen är att du har en helt och hållet unik position bland oss, en position som gör att du både är en "ren" intellektuell, om jag törs säga det — författare till många böcker om kritisk teori och filosofi — och samtidigt medlem i Ligue communiste révolutionnaire ("Revolutionära kommunistiska förbundet") — på sätt och vis en intellektuell aktivist.

Det som intresserar oss är möjligheten, som ni i LCR flera gånger förutsett, en möjlighet som idag blivit offentlig, att bilda ett nytt eller breddat parti, ett parti eller en samling — du får säga vilket ord som passar. Det vore bra att börja med att se hur gammalt det här projektet är. Du har talat om det i mer än tio år, sedan 1995, tror jag. Vad var det som gjorde att ni då gemensamt kom fram till att det var möjligt och nödvändigt? Och varför fungerade det inte då?

Daniel Bensaïd: Idén är till och med äldre än 1995. Den föddes ur ett konstaterande: "Berlins fall" och Sovjetunionens sammanbrott ledde inte till ett scenario där den demokratiska socialismen återuppstod, så som den strömning som LCR kommer ur historiskt satsat på. På 30-talet formulerade Trotskij två hypoteser om vad kriget skulle leda till. Antingen skulle en antibyråkratisk revolution återigångsätta den process revolutioner som inletts efter första världskriget; eller i det motsatta fallet skulle den sovjetiska regimen störtas och kapitalismen återinföras. I verkligheten skedde varken det ena eller det andra. I vart fall inte på det sätt och med de tidsförlopp som man hade förutsett.

Man bedömer numera att 1989 fullbordade en kontrarevolution som varit på gång länge. Om man alltför enkelt hanterar ord som "revolution" och "kontrarevolution" leder det till att se kontrarevolutionen som symmetrisk till och lika lätt att identifiera som revolutionen. Men Joseph de Maistre¹ har formulerat idén, som tycks helt korrekt, att en kontrarevolution inte är en revolution i motsatt riktning, utan "motsatsen till en revolution". Det är alltså en asymmetrisk process vi talar om. Den började redan i slutet av tjugotalet, och hade i stort sett fullbordats vid tiden för händelserna 1989 och 1991, som bara kom att utgöra upplösningen.

Det konstaterande vi utgick från på tröskeln till 90-talet var alltså att dessa händelser utgjorde

¹ Joseph de Maistre (1753-1821), diplomat, konservativ förespråkare för kontrarevolutionen efter franska revolutionen.

en historisk brytning. Bucharins och Trotskijs andar kom inte ut ur skåpet då, de utgjorde inga referenser för de nya politiska generationerna i Sovjetunionen eller Östeuropa. Minnet hade också besejrats. Man dök omedelbart ned i den liberala globaliseringens illusioner, och stalinismens motståndare från mellankrigstiden begravdes, felaktigt eller med rätta — självklart felaktigt, enligt min synpunkt — under periodens ruiner.

Från slutet på 80-talet (man kunde redan ana det under Gorbatjov) och, för att ta fasta på några årtal, från 1989 och 1991, var föreställningen alltså att man gick in i en ny epok. De gamla gränslinjer som hade gett existensberättigande åt olika politiska strömningar eller organisationer var inte helt föråldrade, men de fungerade inte längre på samma sätt. På dagordningen stod alltså nödvändigheten av att tänka sig en programmatisk rekonstruktion och ett nytt politiskt projekt, såväl till innehåll som till organisationsformer. Frågorna väcktes således från 1989-1991.

Strejkerna vintern 1995 lät oss skymta möjligheten att få med politiskt, fackligt och rörelseaktiva på ett sådant perspektiv. Men möjligheten försvann snabbt. Det blev helt omöjligt efter vänsterns seger i valet 1997, vilken kom som en fördröjd effekt av strejkerna 1995 och sedan Chirac upplöst nationalförsamlingen. Valsegern kanaliserade en stor del av den energi som frigjorts under strejken vintern 1995 och under protesterna vintern 1997 mot de invandrarfientliga Pasqua-Debré-lagarna. Fackföreningarna gick in i den ”sociala dialogen” med Jospins regering och slöt åter upp bakom blockpolitiken. De blev handlingsförlamade av att sluta upp bakom en realistisk regeringspolitik och tvingades välja det mindre onda — en linje som inte desto mindre ledde till att Le Pen fick 17 procent 2002!

Så även om perspektivet ”ny period, nytt program och nytt parti” kom att formuleras tydligt från början av 90-talet, hade behovet gjort sig känt redan under föregående årtionde. Redan 1988, när yttersta vänstern försökte driva en enhetskampanj kring Juquins² kandidatur, var det en utgångspunkt.

Lignes: I ert 90-talsprojekt fanns tanken på att förena alla dem som börjat samlas i kollektiva nätverk, jag tänker på ”de berövades föreningar” (les collectifs des Sans) som framträdde vid den tiden. Med andra ord skulle det ha handlat om att öppna er mot andra former av politisk verksamhet, utanför partierna.

DB: Under hela 90-talet utvecklades skiljelinjer inom regeringsvänstern. Flera generationer av oppositionella — renovatörer och refondatörer — framträdde ur kommunistpartiet. Tänk bara på vad som skedde med tre av partiets fyra ministrar från 1981: Marcel Rigoud, Anicet Le Pors, Charles Fiterman³. Det gällde också många andra ledare som Pierre Juquin, Claude Poperen, André Fizbin... Ur socialistpartiet framträdde Chevènement och Mouvement des citoyens, Medborgarrörelsen⁴.

² Pierre Juquin, f 1930, medlem i kommunistpartiets ledning, blev oppositionell och utslöts ur partiet. Ställde upp i presidentvalet 1988 med en vänsterkandidatur och fick endast 2,08 % av rösterna. Bildade rörelsen ”Nya vänstern för socialism, ekologi och självstyre”; idag har den gått upp i rörelsen ”Alternativen”.

³ Le Pors har blivit en hög ämbetsman i staten, senast ordförande i motsvarigheten till Migrationsöverdomstolen. Fiterman gick över till socialistpartiet och var med i kampanjen för ett ja till EU-fördraget 2005.

⁴ Jean-Pierre Chevènement, f 1939, var med om att grunda socialistpartiet 1971, ledde studiecentrat CERES inom PS' vänster, var med och utarbetade ett gemensamt regeringsprogramsförslag med kommunistpartiet 1971. Blev minister i Mitterrands första regering 1981, och har haft flera ministerposter. Likaså avgått flera gånger, bl a 1991 för att protestera mot det franska deltagandet i kriget i Persiska viken. Lämna PS 1993 för att bilda Mouvement des Citoyens, som ställt upp i flera val och vars flertal 2003 gick upp i Mouvement Républicain et Citoyen. Stödde Ségolène Royal i presidentvalet 2007.

Allt detta visade sig i olika försök till omgrupperingar, bland annat en enhetskampanj för ett ”vänster-nej” redan vid folkomröstningen om Maastrichtavtalet 1992. Men det blev tillfälliga brytningar. Det flesta knöts upp till socialistpartiet — i det avseendet väger logiken i femte republikens valsysteem tungt. Andra följde ännu mer slingrande vägar, tänk på Max Gallo.⁵

Det gällde att dra slutsatser av detta. Det var nödvändigt att konstatera att de aktiva krafter som skulle bli avgörande för en förnyelse eller ett återuppbygge i huvudsak frodades i de sociala rörelsernas mylla — i deras mångfald och i att det uppstod nya former som collectifs des Sans, som samlade dem som var arbetslösa, bostadslösa, papperslösa och rättslösa. Det var för övrigt det som Pierre Bourdieus⁶ engagemang vid den tiden symboliserade.

De politiska oppositioner, framförallt vänsteroppositionen mot stalinismen, som bildades på 1930- och 50-talen byggde framförallt på problembeskrivningen att arbetarrörelsen inte hade den politiska ledning och uttryck som den förtjänade. Det handlade följaktligen bara om att byta ut huvud på en i huvudsak sund kropp.

I början av 1990-talet visade det sig att stalinismen i långa loppet gjort mycket djupare skador än man hade föreställt sig. Det handlade inte bara om en omväg eller en parentes på historiens kungsväg, utan om en verklig skiljeväg, vars effekter blev kännbara under lång tid. Efter det gällde det att inrikta sig på en rekonstruktion på alla nivåer — sociala, fackliga, rörelser, ända till de politiska uttrycken.

Lignes: Hur mottogs ert förslag då? Blev Jospins seger det enda hindret, eller fanns det också misstro och misstänksamhet mot er av politiska och ideologiska skäl?

DB: För det första var kanske inte de nödvändiga — men inte tillräckliga — förutsättningarna uppfyllda. Jag tänker på den nödvändiga ackumulationen av erfarenheter av grundläggande strider. Visserligen fanns det början på en social återmobilisering, men inte ett uppsving som skulle ha gjort det möjligt att komma över de verkliga politiska hindren. Skillnaden mot idag är att vi vid den tiden bedömde — med rätta, tror jag — att ett politiskt organisationsprojekt för att bli trovärdigt måste uppstå både genom att politiska strömningar med skilda historier och utvecklingsvägar förenas, och genom att de överskrids. Mångfalden var alltså ett av villkoren för trovärdigheten.

Utan den var risken stor att det bara skulle bli en viss breddning, en makeover eller en reklam- och kommunikationsmanöver.

Valkampanjerna blev avgörande för att testa hur beslutsamma de möjliga intressenterna var, om deras tal och handlingar hängde ihop eller om de tvärtom var benägna att lyssna på de etablerades locksånger och att förlora sig i utsiktslösa taktiska allianser. Under årens lopp har valkampanj efter valkampanj bara förstärkt den slutsatsen. Vänstersegern i valet 1997, till exempel, lyckades knyta upp en stor del av de sociala rörelser som uppstått under början av 90-talet, och särskilt 1995, till regeringspolitiken. För politiska organisationer stod valet mellan att delta eller inte delta i den breda vänsterns regering, att vara solidarisk med eller motståndare till dess politik i frågor som privatiseringar, de papperslösa, Amsterdamavtalet, införandet av 35-timmarsveckan.

⁵ Max Gallo, f 1932, historiker, författare, medlem i kommunistpartiet, därefter socialistpartiet, som han var deputerad och statssekreterare för. Lämnade partiet 1992 för Mouvement des Citoyens. År 1999 stödde han gaullisten Charles Pas-quas nationalistiska EU-parlamentskampanj. År 2007 stödde han Sarkozy i presidentvalet, och blev samma år invald i Franska akademien.

⁶ Pierre Bourdieu (1930-2002), fransk sociolog, kulturanthropolog, medieteoretiker och författare, känd för teorier om kulturellt kapital.

Sådana val har vi ställts inför många gånger sedan dess. Det var ett av skälen till att försöket att lansera en enhetskandidat för den radikala vänstern i presidentvalet 2007 misslyckades. Det var en illusion att tro att ”vänster-nejet” 2008 till det europeiska konstitutionsförslaget var en tillräcklig grund för ett gemensamt samhällsprojekt. Redan på socialistpartiets kongress i Le Mans, sommaren 2008, såg vi hur nästan alla socialistpartiets nej-sägare slöt upp i den nya ”syntesen”! Vi hävdade tvärtemot tydligt att vi inte var möjliga att suga upp i en ny sammalning av den breda vänstern som skulle göra om det som Jospinregeringen gjort, eller ännu värre, göra det med Dominique Strauss-Kahn⁷ eller med Ségolène Royal.

Det gällde alltså att formulera ett stabilt projekt kring de viktigaste frågorna (social rättvisa, omfördelning av rikedomar, Europa, kriget, invandringen), men det gällde också att bli överens om vilka koalitioner som vore möjliga med ett sådant program. Det visade sig under kampanjen att kommunistpartiet var Ségo-kompatibelt och redo att återskapa den breda vänsterregeringen, samt mer förvånande att José Bové⁸ var så öppen för Royals inviter att han accepterade ett tjänstemannauppdrag från henne, utan att ens invänta andra omgången av presidentvalet. Sådana anpassningar leder bara till att de skiljelinjer som knappt började bli tydliga åter grumlas och att de som började återfå intresse för politik blir förvirrade. Det var alltså uteslutet att delta i dem.

Olivier Besancenot (presidentkandidat för LCR) var uppenbarligen den bästa av de möjliga kandidaterna, inte bara som man ofta antar på grund av ”image” utan på grund av hans tydlighet och fasthet i grunden, hans sociala erfarenheter, hans kollektiva arbetssätt, och även på grund av hans möjlighet att få väljarstöd. Förtroendet bekräftade det. I möjliga samarbetspartners ögon var hans främsta brist i slutändan det parti han tillhörde. Men utöver hans personliga egenskaper har han de kvaliteter som man gärna tillskriver honom, inte trots, utan också på grund av den partitillhörigheten, med tillhörighet i en kollektiv historia och kollektiva erfarenheter.

Problemet hur man skulle förhålla sig gentemot institutionerna blev avgörande för de olika parternas val. Jag förstår mycket väl de argument som säger att ett parti med platser i vänsterstyrda kommuner kan använda dem för att föra en annan samhällspolitik än högern (även om det händer att de till exempel när det gäller invandringen och jobben för en lika tvivelaktig politik som högern). Att de är angelägna om att bevara dessa platser kan man begripa.

Men vi vet mycket väl att rekonstruktionen av en vänster som inte förnekar sig själv eller låter sig förfalskas oundvikligen går genom en institutionell bantningskur. Man måste veta om man är redo att betala det priset och offra några tillfälliga framgångar för ett ”hållbart” rekonstruktionsprojekt. Man måste välja. Att engagera sig på medellång eller lång sikt i en handling som återger det politiska språket sammanhang och trovärdighet. Att till varje pris försvara de positioner man uppnått innebär under nuvarande samhällsliga och parlamentariska styrkeförhållanden med nödvändighet att finna sig i att bli underordnad och stödparti till den största vänsterkraften, socialistpartiet. Att bli gisslan och garant för det partiet utan att ha någon verklig möjlighet att påverka dess politik. Det ser vi nu igen i Italien med Rifondazione comunista deltagande i Romano Prodis regering.

⁷ Dominique Strauss-Kahn, f 1949, medlem i PS, tidigare innehaft ministerposter, ställde upp i nomineringen till presidentkandidat inför valet 2007, men förlorade mot Royal. Utsågs till verkställande direktör för Internationella valutafonden november 2007.

⁸ José Bové, f 1953, jordbrukare, facklig företrädare, medlem i alternativglobaliseringsrörelsen. Ställde upp i 2007 års presidentval och fick 1,32 % av rösterna.

Ur det kommer dagens tankar om att lösa upp en låsning underifrån, genom att satsa på de nya aktiva generationerna på företagen, på universiteten, i förorterna. Något håller på att hända. Framförallt förlorar den liberala propagandan sin trovärdighet. Dess triumferande propaganda från början av 90-talet — då den lovade en fredsera, välstånd och så vidare — fungerar inte längre.

Den sociala återmobiliseringen visade sig till en början som ett uppsving för rörelserna, kombinerat med en stor (begriplig) misstro mot alla former för politisk representation och organisering. Men den misstron sprider enligt min åsikt illusionen att byråkratiseringsfenomen härrör ur vissa organisationsformer, framförallt partiformen. I själva verket är byråkratiseringen ett mycket djupare — och mycket allvarigare — fenomen i de moderna samhällena. Den hänger ihop med den samhällseliga och tekniska arbetsdelningen, med politikens professionalisering, med privatiseringen av kunskapen, med de sociala relationernas komplexitet. Den drabbar inte bara partier, men precis lika mycket, rent av mer, fackföreningsapparaterna, där de materiella skillnaderna är betydande, och till och med NGO:s eller föreningslivet, som i hög grad är subventionerade, för att nu inte tala om den statliga administrationen och apparaterna. Problemet är alltså mycket mer omfattande.

Mot slutet av 90-talet och början av 2000-talet visade det sig att de sociala rörelserna inte var så självförsörjande som några hade trott. Det visade sig att det fanns gränser för ”samhällsillusionen” att det finns en ren och frisk social kamp som står i motsättning till det politiska engagemangets orenhet och smuts. De samhällseliga förväntningar som inte får något gensvar på det sociala planet vänder sig då (ofta med minimala krav) till det parlamentariska planet. Man måste svara på detta krav på politik, i ordets vida mening, på ett annat sätt än med att resignerat talat om det mindre onda (”allt utom” — Berlu eller Sarko), och på ett annat sätt än genom att hoppa på den sista vagnen i det sista tåget för en döende vänster. Att det finns ett akut behov av ett nytt parti beror på situationens logik: en extremhöger vill genomföra brutala kontrareformer och rätta in landet i globaliseringens liberala norm. En centervänster rättar in sig i ledet av socialdemokratier som omvänts till liberalismen: New Labour i Storbritannien, den nya centern i Tyskland, demokratiska partiet i Italien.

Situationen befäster det historiska nederlaget för 1900-talets emancipationspolitik. När hundratals miljoner arbetare utan sociala rättigheter och skydd kommer ut på den internationella arbetsmarknaden kommer det att få stora och varaktiga effekter på styrkeförhållandena mellan kapital och arbete. När det gäller den traditionella vänsterns strömningar tycks det svårt att vända utvecklingen. Det är utifrån denna katastrofala situation som vi tar vårt ansvar.

Vi är mycket medvetna om svårigheterna. Främst svårigheten att bygga ett nytt parti, om inte under svåra villkor, så åtminstone i en defensiv position där det inte pågår något stormande uppsving för samhällsrörelserna. Visst förekommer motstånd och viktiga strider, men de flesta slutar med nederlag. Den andra stora svårigheten är att det inte finns några samarbetspartner av betydelse på nationell nivå. Några svarar på vårt förslag med tystnad eller tar avstånd av rädsla för att det bara rör sig om ett simpelt försök att göra om LCR. Det är närsynt av dem. Snarare än att ta sin tillflykt till misstro och fruktan, borde de tvärtom glädja sig för att LCR tar det här initiativet istället för att nöja sig med att ängsligt förvalta sitt (lilla) röstkäpital. Och hellre än att sura av dåliga skäl borde de utan dröjsmål ge sig in i den grundläggande diskussionen: ett nytt parti, på vilket program? Varför? Med vilka allianser i sikte? Och vilka garantier för demokratiskt fungerande?

Om försöket i slutänden bara skulle leda till att LCR utvidgades något, skulle de som vacklar

och duckar med falska förevändningar bära ansvaret för det. Vi för vår del skulle åtminstone ha försökt. Och om vi gör det, är det för att vi kommer från en historisk strömning som sedan länge ställer sig den här frågan. En strömning som länge arbetat i motgång och stått utanför, och som nu ser situationens möjligheter. Vi har ärvt en historiesyn som inte ger efter för den postmodernistiska dyrkan av en politik i smulform, med ett förkrympt nu, utan förflutet eller framtid, med en falsk realism, ”här och nu” som offerar strategin för taktiken, målet för rörelsen och som till slut bara bygger luftslott i ”vinnarkulturens” namn.

Det skulle utan tvivel vara enklare att genomföra en försiktig förstärkning av LCR, men det skulle innebära att svika situationens krav. Det är möjligt att vi inte når vårt mål, eller att vi bara når det delvis. Det är bara i sällsynta fall som man kan öka antalet medlemmar som de välkända bröden i Bibeln. När vi tar oss an uppgiften vet vi att vägen blir lång. Hur föga trovärdiga och hur möjliga att ifrågasätta opinionsundersökningarna än är, visar de ändå, om än överdrivet, att det finns vilsna politiska förväntningar. Vi strävar åtminstone efter att minska den stora klyftan mellan Olivier Besancenots popularitet och den potential den ger, och svagheten hos de verkligt existerande organiserade krafterna. Med tanke på vad några tusental medlemmar kan uträtta, kan man föreställa sig vad två eller tre gånger så många skulle kunna göra.

Men ett nytt parti har kvalitativa lika väl som kvantitativa mål. Det handlar om att skapa ett folkligt parti, med rötter i företagen, bostadsområdena, studieplatserna. Ett parti som avspeglar det här landets sociala och kulturella mångfald (för det är ett av de största problemen i Frankrikes politiska liv: dess aktörer avspeglar inte samhället). Det finns en risk att denna nödvändiga ansträngning att göra en sociologisk mutation sker på bekostnad av eftertanken. Den senare måste ske i en annan takt, har inte samma akuta behov, och fordrar andra verktyg. Kommer vi att klara att göra allt samtidigt? Att öka förmågan att ingripa, och samtidigt ge oss själva utrymme för reflektion, för studier, stöd, publikationer, nättidskrifter, en publicistisk politik?

Det handlar inte om en organisation där intellektuella — låt oss kalla dem så, även om det intellektuella arbetet utvidgats till så många områden för samhällelig aktivitet att termen inte längre passar — bara duger för att skriva under namnlistor. Nej, vi måste göra ett speciellt arbete för att föra kampen på det ideologiska och kulturella fältet. Vi måste klara att komma över ett av de speciella problemen i arbetarrörelsen, som har sina rötter i traumatiserande erfarenheter från juni 1848 och från Pariskommunen. Det handlar om en arbetarromantisk kultur, som underhållits av anarkosyndikalismen, och utnyttjats av kommunistpartiet under förevändning av ”bolsjevisering”. Baksidan av myntet är misstron mot intellektuella som alltid misstänks för att stå i klassförrädarnas tjänst. Man skulle kunna kalla det för Nizan-syndromet⁹...

Lignes: Vilka programmatiska grunder skulle ett sådant parti kunna ha, och handlar det om att säga adjö till den historiska trotskismen?

DB: Det handlar inte om att låta medlemmarna i det framtida partiet genomgå ett inträdesprov, där de får rabbla Kommunistiska manifestet från 1848 eller övergångsprogrammet från 1938, utan om att samlas kring en gemensam syn på hur man tar sig an tidens stora frågor. Vi

⁹ Paul Nizan (1905-40), fransk filosof och författare, medlem i kommunistpartiet, utträdde efter Molotov-Ribbentropakten 1939. I romanen *Sammansvärjningen* (fr. original *La Conspiration*, 1938) skildrar han unga politiskt aktiva intellektuella med borgerlig bakgrund. Efter utträdet från kommunistpartiet året därefter blev han anklagad för att ha skildrat sitt eget öde i förräddaren i den fiktiva gruppen.

kommer inte att begära av eventuella samarbetspartner att de stöder sig på en historia som inte är deras, utan att vi tillsammans svarar på de stora utmaningarna i den inhemska och internationella situationen. Det innebär inte att vi inskränker oss till tillfälliga överenskommelser om ett gemensamt valmanifest, utan det måste bekräftas i den dagliga kampen.

En del tror att det är förnyelse att försöka överskrida den konstlade gränsen mellan reform och revolution. De slår in dörrar som varit öppna länge (åtminstone sedan tjugoårsdebatten inom den kommunistiska internationalen om så kallade övergångskrav). Det finns ingen motsättning mellan reformer och revolution. Reformerna är inte i sig "reformistiska", utan det beror av dynamiken och styrkeförhållandena som omger dem. Däremot finns det en strategisk motsättning mellan den utkristalliserade reformismen som ser kapitalismen som omöjlig att överskrida i vår tid och begränsar sin ambition till att lappa på den — och den ständiga viljan att "förändra världen" genom att ställa solidaritet, offentlig service, gemensam välfärd, socialt ägande mot den dominerande logikens egoistiska beräkningar, privata intresse, konkurrens (och krig) som ställer alla mot alla.

Oavsett om det är uttalat eller ej, innebär det i praktiken att det parti vi vill ha skulle bli antikapitalistiskt, det vill säga i mina ögon kommunistiskt och revolutionärt, utan att för den skull ha hela svaret på den strategiska frågan om 2000-talets revolutioner. Strategiska definitioner kommer att göras allteftersom, i ljuset av erfarenheterna, på samma sätt som strategiska kontroverser inom arbetarrörelsen avgjorts under 1800- och 1900-talen efter verklighetens prövningar i revolutionerna 1848, Pariskommunen, världskriget, de ryska och kinesiska revolutionerna, spanska inbördeskriget, folkfronten eller befrielsen från ockupationen.

När det gäller vårt specifika arv, med en lång strid mot stalinismen och den byråkratiska despotismen, är det trots att världssituationen ändrats så kraftigt de senaste femton åren fortfarande i hög grad giltigt. Utan tvivel är vi i slutet av en period i emancipationsrörelsernas historia. Men vi startar inte från ingenting och vi börjar inte om från noll. 1900-talet har ägt rum. Det skulle vara oförnuftigt att glömma dess lärdomar. När vårt politiska och teoretiska arv inventeras kommer det, bara vi inte betraktar det som en börsplacering, att bli vad arvtagarna gör av det. Det handlar om att utgå från det bästa som finns för att kunna gå framåt. Det är så mycket lättare för oss som aldrig haft någon exklusiv identitet eller deltagit i någon kult av en grundningsfader. "Trotskister" om man så vill, men vår strävan sedan länge består i att föra vidare arbetarrörelsens historia och kultur i dess mångfald, Lenin och Trotskij lika väl som Blanqui, Rosa Luxemburg, Sorel, Jaures, Labriola, Gramsci, Nin, Mariátegui, Guevara, Fanon, Malcolm X och många andra, inte bara revolutionärer utan också allvarligt syftande reformister. Alla referenser är inte likvärdiga, de har inte samma tyngd i de historiska prövningarna, men de utgör en gemensam kultur. Utan att förminska LCR:s egna insatser gör vårt synsätt att vi kan gå vidare från dem, eller låta dem växa över i andra erfarenheter.

Frågan om en politisk omgruppering har ställts tidigare, särskilt på 1930- och 60-talen. De nya krafter som trädde fram då (under intrycket av kriget i Algeriet, den kubanska revolutionen, Indokinakriget) var mer betydelsefulla och livskraftiga än idag. På 30-talet ledde splittringar i socialdemokratin till bildandet av partier som POUM i Spanien, ILP i Storbritannien, SAP i Tyskland eller i Holland, och till uppkomsten av strömningar som pivertismen¹⁰ i Frankrike.

¹⁰ Marceau Pivert (1895-1958), fransk socialist. Var medlem av socialistpartiet, och anslöt sig till SFIO, den del av partiet, under ledning av Léon Blum, som vägrade gå med i den nya kommunistiska internationalen 1920. I början av 30-talet samlade Pivert vänstern inom SFIO i tendensen Gauche Révolutionnaire ("Revolutionära vänstern") som öppnade sig mot trotskismen. Kritiserade Blum när denne bildade folkfrontsregeringen 1936 för att inte bryta med kapitalismen.

På sextioalet ledde inflytandet från nationella frihetsstrider, kriget i Algeriet och Indokina, den kubanska revolutionen till utbrytningar åt vänster från kommunistpartierna i Asien eller Latinamerika och stimulerade en massiv studentradikalisering. Vi såg de Svarta Pantrarna, OLAS-konferenserna¹¹, de mystifierade ekona från kulturrevolutionen... Några fick då illusionen att det handlade om något absolut nytt, som om denna våg utplånade alla referenser och skiljelinjer från det förflutna. Fortsättningen visade att det inte alls stämde. I dialektiken mellan det nya och det gamla börjar man, enligt Deleuzes¹² formulering som jag uppskattar mycket, alltid om från mitten.

Till skillnad från andra strömningar som åberopar sig på trotskismen har vi aldrig gjort den till en fetisch. Det är motståndaren som använder termen för att reducera vår betydelse. Vi antog termen och gör det än, utan att skämmas, med stolthet till och med, och i trots. Men om det visade sig att vi i vårt arv rört oss med och fortfarande rör oss med onyttigt bagage, identitetsmärken utan praktisk betydelse, måste man se det som ett sätt att odla en konstlad och därmed sekteristisk särprägel, och då skulle det gälla att göra sig av med den så fort som möjligt. Men om det handlar om frågan om den permanenta revolutionen (till skillnad från utopierna om ”socialism i ett land”), om kampen mot fascismen, om risken för byråkratisering inom arbetarrörelsen, om folkfronter, internationalism eller demokratiska principer som bör råda inom en organisation — då är fortfarande de grundläggande ståndpunkterna aktuella.

Vår historia handlar inte bara om en vänsteropposition mot stalinismen, vars försvinnande skulle göra ståndpunkterna föråldrade. Det som har försvunnit, det är Sovjetunionen och dess satellitstater. Det är något helt annat med risken för byråkratisk kallbrand. Problemet är i grunden att den statsbärande stalinismen eller maoismen inte går att reducera till en teoretisk eller ideologisk ”avvikelse”. Det är historiska variationer på ett massivt byråkratiskt fenomen som finns i olika former i de moderna samhällena.

Vi vänder ett blad, vi öppnar ett nytt kapitel, men vi utplånar inte det förgångna, och vi har inte bytt bok. Det handlar om att gå vidare och samtidigt bevara det bästa av de olika traditionerna inom emancipationsrörelser, kommunistiska, frihetliga, rådssocialistiska rörelser. LCR är i det perspektivet vare sig ett mål eller ett hinder, men en nödvändig stödjepunkt. Ett av problemen är att vi ännu inte är tillräckligt starka för att dra med oss möjliga nationella partner som tvekar eller tar avstånd, och vi är ändå så starka i deras ögon att de fruktar att vi skulle dominera alliansen. Eftersom vi inte vill förminska oss själva och göra oss diskreta för att lugna dem, är enda lösningen att bli starkare för att kunna dra med de tveksamma och lösgöra de motsträviga från den socialliberala krets de fortfarande sitter fast i.

Lignes: Du har betonat att projektet är svårt. Hur ska ni klara av det?

DB: Hur en grundningsprocess ser ut och vilka organisationsformer den tar sig beror på spektrat av partner, antingen det handlar om individer eller strömningar, nationella eller lokala och så vidare. Det som däremot beror av oss är inställningen och hur vi går in i processen. Det är en illusion att tro att man blir mer lugnande (eller förförisk) genom att på förhand göra sig av med ballast, och att tro att ju mindre man talar om den desto attraktivare blir projektet. Vi konstaterar tvärtom att de som frågar efter bokslutet över tidigare erfarenheter, gamla eller nyligen gjorda, och efter sättet att ta sig an en katastrofal situation, uttrycker ett stort behov av tydlighet, kunskap, reflektion. Att bara tala om det minsta gemensamma skulle tvärtom kunna

¹¹ OLAS, Latinamerikanska solidaritetsorganisationen. Första konferensen hölls i Havanna 1967.

¹² Gilles Deleuze (1925-9S), fransk filosof, har skrivit många inflytelserika verk om filosofi, film, litteratur, konst.

misstänkas för att vara en manöver, eller en paternalistisk manipulation. Den bästa hävstången vi har i dagens läge är erfarenheten och beslutsamheten hos några tusen medlemmar, det är kollektivet som delar övertygelser och kunskaper. Vi kan och bör ta risken att satsa den tillgången i ett djärvt initiativ. Men det är skillnad på risk och äventyrlighet, på en förnuftig satsning och att satsa allt på ett kort.

Vi vill överskrida oss själva, men inte utplåna oss. Trots LCR:s dåliga vanor, dess tröghet (alla organisationsformer skapar sin egen konservativa immunitet), är organisationen därför inte vare sig en kvarnsten eller ett handikapp, utan den bästa hävstång som finns. På samma sätt var Oliviers kandidatur vare sig sämsta alternativet eller en kandidatur i brist på annat, utan bästa sättet att öppna ett nytt politiskt utrymme. Om ett nytt parti lyckades samla betydelsefulla deltagare, skulle det säkert också innebära att man måste kompromissa. Men man gör inte förebyggande kompromisser. De är inte utgångspunkten eller en förutsättning, utan tvärtom slutresultatet av diskussioner och öppenhjärtiga och lojala konfrontationer. Vi begär inte att någon som går in i det här projektet ska avsvära sig sin historia eller förneka sina övertygelser. Vice versa kan ingen begära att vi ska genomföra en programmatisk striptease på förhand, och vi ska inte själva byta skepnad och klä ut oss. Om vi har handlat som vi har gjort hittills, och om vi idag lägger det här förslaget är det just för att vi är de vi är och vi kommer därifrån vi kommer.

Så snart vi går framåt på vägen mot ett nytt parti, kommer formerna att bero av hur framstegen ser ut. De är inte bestämda i förväg. Det finns olika möjligheter: ett pluralistiskt parti med tendensfrihet, en front av organisationer eller strömning som Vänsterblocket i Portugal och så vidare. Det är lönlöst att på förhand bestämma resultatet av en process som inte påbörjats, och att spekulera om lösningar på ett problem som ännu inte formulerats. Vi har däremot tillräckligt med erfarenhet för att veta att i en kompromiss kan man avstå från programmatisk klarhet för att vinna social förankring, handlingsförmåga och gemensamma erfarenheter. Men att sockra ett programs innehåll utan att vinna handlingsförmåga, att blanda ihop pluralism och eklekticism har ofta lett till organisationer som inte blivit bredare och starkare, utan snävare och mer förvirrade. Tyvärr har det visat sig många gånger sedan 1968.

Lignes. Om det här nya partiet eller förbundet inte är resultatet av en överenskommelse mellan de redan existerande partierna, kommer det alltså att vara ett arbete ni gör ensamma, samtidigt som ni satsar på att det ska uppstå en ny bas i delar av samhället som ännu inte är tillräckligt politiserade.

DB: Nej, inte helt och hållet. En överenskommelse med partier på riksplanet är ingen förutsättning för att börja processen. Vi måste samtidigt lägga ett förslag till de nationella organisationerna och diskutera med lokalgrupper inom kommunistpartiet, med Alternative libertaire ("Frihetliga alternativet"), med minoriteten i Lutte Ouvrière ("Arbetarkamp") och så vidare. Initiativen "underifrån" får inte bli beroende av att det blir en nationell överenskommelse. En del ger oss ansvaret för misslyckandet att nå en enhetskandidatur i valet 2007. Det är upp till oss att övertyga dem om att våra villkor då var berättigade, framförallt när vi förgäves krävde att man skulle klargöra att det inte var möjligt att ingå en regerings- eller parlamentsallians med socialistpartiet. Det handlar inte om att vi vill demonisera socialistpartiet, men dess politik går helt enkelt inte att förena med vårt projekt. Det utesluter inte att vi kan enas i handling — vilket vi ständigt föreslår — kring den ena eller andra konkreta frågan (de papperslösa, uppsägningarna, universitetsreformen...). Socialistpartiet stöder i grund och botten pensionsreformen, universitetsreformen och det europeiska minifördraget. Och när de protesterar är det bara i formfrågor, för formens skull.

Man invänder ofta mot oss att vår vägran att gå samman inför valen med socialistpartiet kommer att göra ett maktskifte helt omöjligt. Låt oss tala klarspråk. Det som är omöjligt för oss är att ingå i en allians med en majoritet i parlamentet eller regeringen. Däremot har vi ofta, särskilt i andra omgången av presidentvalet, röstat för partiets kandidater. Inte för att vi är överens om deras program, utan trots programmet, helt enkelt för att bli av med högern. Ett ordspråk säger att den som vill äta middag med djävulen måste ha en lång sked. Även om socialistpartiet snarare är en smådjävul (eller en pappersdjävul som ordförande Mao skulle ha sagt) än en verklig djävul, är vår sked ändå fortfarande för liten. Vi måste alltså börja med att ändra på styrkeförhållandena, inte bara gentemot högern, utan även inom vänstern.

Förklaringen till vad PS är idag har djupa rötter. I presidentvalskampanjen 2002 lekte partiet ”vänster-Giscard”¹³ och undvek klasskampen för att istället göra medelklassen — tvåtredjedels Frankrike! — till den främsta målgruppen. Resultatet: förlust av de folkliga rösterna och Le Pen gick till andra omgången. För att återerövra de folkliga väljarna skulle det behövas en helt annan politik när det gäller frågor om jobben, köpkraften, offentlig service. Inget av detta går att tänka sig utan att bryta med begränsningarna i det liberala europeiska bygget, som man hittills accepterat. Men under en rad regeringsperioder och genom privatiseringar som de själva genomfört har de ledande i socialistpartiets apparat knutit täta band med industriägarna och de privata finansierarna. Om Strauss-Kahn så lätt kunnat ta ledningen i Internationella valutafonden beror det på att han redan tillsammans med Peugeots VD varit med och grundat Industricirkeln.¹⁴ Det sker en organisk sammansmältning mellan socialistpartiets adel och finansaristokratin. De är så ”integrerade” att man knappast kan se var de skulle få energin och resurserna, inte för en revolutionär politik, utan ens för en klassisk reformism — eller keynesianism, om vi ska använda den jargongen.

Lignes: Den högervridning av vänstern i regeringsställning som du talar om är oundviklig. Den började för länge sedan. Och det finns ingen anledning att tro att den kommer att hejdas. Det är det som vi i det här numret av *Lignes* kommer att kalla ”upplösningen”, inte av politiken i dess helhet, men av vänsterpolitiken. Det som vi talar om tillsammans är den andra möjligheten, att det kan ske en återuppbyggnad av vänstern, och därmed av politiken. Vi känner väl till att stödet för regeringsvänsterns högervridning inte är enhälligt. Det finns ett socialt, ideologiskt och politiskt tryck till förmån för en ”vänster till vänster”. Framgångarna för LCR:s galjonsfigur, språkröret Olivier Besancenot, spelar stor roll för det. Men också att Lutte Ouvrières huvudkandidat Arlette Laguiller dragit sig tillbaka. Besancenot förför. Det leder till nya styrkeförhållanden mellan regeringsvänstern och den kritiska eller radikala vänstern. Så något kan hända även uppifrån, och inte bara från basen.

DB: Opinionsundersökningarna visar verkligen att stödet växer för Olivier Besancenot. Han framträder som Sarkozys mest beslutsamme vänstermotståndare, och som en av de mest populära vänsterföreträdarna i konkurrens med de främsta socialistpartiledarna. Men man får inte låta sig bländas av hägringar och blanda ihop popularitet i opinionsundersökningar (utanför valkampanjperioderna) med de verkliga styrkeförhållandena. Mellan 2002 och 2007 utvecklades Besancenots väljarkår. Undersökningar som publicerades 2002 visade att det handlade om, låt oss säga, ”alternativglobalister och mellanskikt”. År 2007 är det ett mycket mer folkligt väljarkår, i ordets breda bemärkelse. Det handlar om arbetare/ löntagare och

¹³ Valéry Giscard d'Estaing, f 1926, fransk president 1974-81, minister i flera regeringar. Beskrivs som en center-höger-politiker, som vände sig till medelklassväljarna snarare än till högerns traditionella väljare.

¹⁴ Le Cercle de l'Industrie, Industricirkeln, bildades 1993 som ett samarbetsforum med deltagande av företagsledare från storföretagen och politiker.

framförallt om ungdomar. Mer än 50 procent är under 35 år, vilket är en stor skillnad gentemot Lutte Ouvrière eller kommunistpartiet. Att kunna räkna med ett sådant språkrör är mycket viktigt. Men det är en stor klyfta mellan gensvaret på hans propaganda och förmågan att mobilisera, även om hans popularitet märks mer och mer även i sociala strider. Oliviers aktivism bidrar till att saker rör på sig uppifrån, som ni säger, men det avgörande för vårt projekt är att politiken anammas av ”dem där nere”. Vi måste lära oss att använda oss av symboler utan att bli beroende av dem, utan att anpassa oss till media, och utan att falla för illusionen att ”the second life” i TV kan ersätta livet, eller med andra ord, den verkliga kampen.

Lignes: Varför ett parti, som tycks vara en föråldrad form, och inte något smidigare, mindre centraliserat, mer i samklang med moderna nätverksformer?

DB: Parti, rörelse, förbund, allians... Ordet spelar ingen roll. Det som däremot betyder något är att man är effektiv i handling och att det finns principer för inre demokrati. Vi vill ha en medlemsorganisation, och inte bara anslutna personer som man endast ser under kongresserna. Det är inte för att vi är nostalgiska gentemot den bolsjevikiska myten, utan framförallt för att vi bryr oss om demokratin. Ségolène Royal talade mycket under sin kampanj om deltagande demokrati, men ett parti där man blir medlem genom att betala 20 euro — och där man går med inte för att aktivera sig, utan för att rösta genom att klicka på Internet — är en passiv form av demokrati, i bästa fall rådgörande demokrati, i sämsta fall rena folkomröstningen.

Vi vill däremot ha en organisation som skapar sitt eget demokratiska utrymme och står upp mot såväl den ekonomiska maktens som mediamaktens logik. Det är en aktiv demokrati, när friast möjliga diskussion leder till kollektiva beslut som berör alla, och som gör det möjligt att tillsammans, i praktiken, pröva de val man gör. En diskussion som inte drar in någon är bara ett enkelt åsiktsutbyte. Det behövs inga partier för det. Det räcker med en vänskapskrets eller en bistrodisk.

När man svärtar ned partiformen är det en del av att det politiska livet inskränks till att erbjuda folkomröstningar, blir alltmer personfixerat och alltmer framställs som en sammansmältning av den karismatiska mediapersoneligheten och den livlösa massan, med förakt för alla former av politiska eller aktiva samband mellan dem. Men politiken är just konsten att skapa samband. När ordet ”jag” på ett spektakulärt sätt tog över ordet ”vi” i den senaste presidentvalskampanjen är det symptomatiskt för denna oroande tendens. Det finns ingen organisation utan ett minimum av gemensamma regler och det finns ingen rättvisa utan en viss juridisk formalism. Inte bara partier, utan även fackföreningar och föreningar, har stadgar som på något sätt är grunden för medlemmarnas frivilliga anslutning.

Visserligen har den demokratiska centralismen, som likställts med den byråkratiska centralismen, kommit att framstå i dålig dager. Men demokrati står inte i motsättning till en viss grad av centralisering. Tvärtom förutsätter de varandra. Demokratin är aldrig perfekt, men alla formler för mer informell smidighet visar sig bli mindre demokratiska och leder i själva verket till att medlemskollektivet berövas sin röst (och möjligheten att kontrollera språkrören). Opinionsdemokrati, eller med andra ord marknadsdemokrati, som liknar marknadsekonomin i formen och som passar alla demagogier — tyvärr är fenomenet välkänt. Så om vi bara förklarar vår inställning tydligt är den begriplig för många.

Att tala om ett parti av aktiva medlemmar och inte bara enkla anslutna/röstande, innebär inte en hejdlös aktivitetstakt, eller hypercentralism eller järndisciplin. Var och en kan bidra till den

gemensamma aktiviteten efter sin förmåga, sina begränsningar, sin disponibla tid. Det viktiga är att man är personligen och praktiskt engagerad i de frågor man är med och fattar beslut om. Telefon- och Internettekniken möjliggör idag tvärkommunikationer som kan bryta det informationsmonopol som var en av grunderna för byråkratiernas makt. Det finns många svårigheter och hinder. Vi måste inse det. Men det är inget skäl att inte försöka. Man skulle förebrå oss, och vi skulle vara de första att göra det, om vi inte gjorde det, medan tid var.

Fler texter av Daniel Bensaïd om Frankrike

[Maj -68, en generalrepetition](#) (En ingående, klassisk redogörelse för maj-68 i Frankrike)

[Vad händer i Frankrike?](#) (intervju från 1986)

[Tesar om motståndet](#) (om strategiska frågor från 2004)